

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
ННІ педагогіки
Кафедра педагогіки, психології та управління навчальними закладами
Магістр

Дипломна магістерська робота

на тему:

**«УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИМ ПРОЦЕСОМ
У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ НА ЗАСАДАХ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ»**

Виконала: студентка II курсу
напряму підготовки (спеціальності)
8.18010020 Управління навчальним
закладом

Ковалюк Оксана Михайлівна

Керівник: ***Вітвицька С. С.***,
доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки;
Рожнова Т. Є., кандидат педагогічних
наук, старший викладач

Житомир – 2014

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИМ ПРОЦЕСОМ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ	11
1.1. Наукові аспекти управління навчально-виховним процесом у закладах освіти на засадах здоров'язберігаючих технологій.....	11
1.2. Теоретичний аналіз здоров'язберігаючих технологій в управлінні навчально-виховним процесом у закладах освіти.....	21
1.3. Сучасний стан управління навчально-виховним процесом у НЗ на засадах здоров'язберігаючих технологій.....	35
Висновки до першого розділу.....	43
РОЗДІЛ 2. НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ, РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ З УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНИМ ПРОЦЕСОМ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НА ЗАСАДАХ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ	46
2.1 Структура та зміст програми з управління навчально-виховним процесом у ВНЗ на засадах здоров'язберігаючих технологій.....	46
2.2 Алгоритм впровадження програми з управління навчально- виховним процесом у ВНЗ на засадах здоров'язберігаючих технологій.....	54
2.2 Рекомендації керівникам ВНЗ щодо застосування здоров'язберігаючих технологій в управлінні навчально-виховним процесом.....	54
Висновки до другого розділу.....	68
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ	84

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВНЗ–	Вищий навчальний заклад
ЗСЖ –	Здоровий спосіб життя
НЗ –	Навчальний заклад
ВООЗ –	Всесвітня Організація Охорони Здоров'я

ВСТУП

Актуальність дослідження. Для України головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді, вироблення стійких соціальних настанов щодо усвідомлення необхідності здорового способу життя стає все більш актуальною і гострою для українського суспільства. Адже з кожним роком показники стану фізичного і психічного здоров'я населення, особливо молоді, значно погіршується. За даними Міністерства охорони здоров'я України, майже 90% учнів, студентів мають відхилення у здоров'ї, здоровими вважають лише близько 10% молоді. Науковці (Г. Кривошеєва, З. Литвинова, О. Трещева та ін.) з'ясували, що 74% студентів мають низький рівень культури здоров'я, не відчують потреби в самооздоровленні, вдаються до самолікування, переоцінюють можливості свого організму. Науковець С. Закопайлозазначає, що лише в 64,5% молоді середній рівень та у 25,8% низький рівень сформованості цінностей здорового способу життя. Учений Б. Долинський[27] констатував, що 68% майбутніх учителів не готові до формування здоров'язберігаючих навичок та вмінь у своїх вихованців. Освітній процес відкриває широкі перспективи в напрямі формування світогляду молоді людини. У цьому руслі проблема виховання культури здоров'язбереження, як світоглядної орієнтації майбутніх фахівців в освітньому процесі вищого навчального закладу(ВНЗ), щороку набуває особливої значущості, що пояснюють постійним погіршенням стану здоров'я молоді, зумовленим несприятливими соціально-економічними умовами в багатьох країнах світу й, зокрема, в Україні. Як свідчить світова практика, нині суспільство занепокоєно складною екологічною ситуацією, низьким рівнем культури, інтенсифікацією навчального процесу, спрямованого переважно на інтелектуальний розвиток

особистості, що породжує негативний вплив організації навчального процесу у вишах на здоров'я студентів. Молодь є недостатньо освіченою з питань власного здоров'язбереження, не дбає про своє здоров'я і майже не дотримується здорового способу життя, що призводить до дисгармонії та погіршення здоров'я молодих людей (В. Бобрицька [8], Н. Завидівська[33], Б. Зисманов[38] та ін.).

Розв'язання проблеми формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих навчальних закладів потребує особливої уваги суспільства з боку сім'ї, вищої школи, громадських організацій, закладів охорони здоров'я тощо.

Різні аспекти вивчення проблеми здоров'язберігання, ґрунтовні дослідження здоров'я молоді знайшли втілення в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців: філософів та культурологів (В. Климова [40] та ін.); психологів (А. Маслоу [51] та ін.); медиків (М. Амосов [2] та ін.); педагогів (Н. Белікова [7], О. Дубогай [28], В. Зайцев [35], С. Серіков [65], О. Тімушкин [73] та ін.).

Шляхи застосування здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі досліджували Л. Ващенко (готовність учителя до використання цих технологій) [12], С. Грімблат (їх використання в підготовці фахівців) [23], Т. Карасева [39] та М. Коржова[43] (сучасні аспекти реалізації окреслених технологій), М. Смірнов [70] (їх використання в школі) та ін. культури здоров'я студентів – О. Ахвердова [3], В. Бабич [5], Л. Безугла [6], О. Куделіна [44], С. Лебедченко[47]; формування культури здоров'я особистості в освітніх програмах та освітньому просторі – О. Видюк[14], Є. Диканова[26], В. Скумін [69], О. Трещева [75]; аспекти формування оздоровчої культури студентів – В. Зайцев [35], формування культури здорового способу життя – О. Рихтер[62] та ін.

Незважаючи на великий обсяг досліджень, проблеми формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх фахівців дотепер недостатньо вивчені в теоретичному й у практичному аспектах. Аналіз наукових статей, присвячених порушеному питанню, дає підстави констатувати низку суперечностей, зокрема між:

- соціальними потребами у вихованні здорового покоління і недостатнім рівнем усвідомлення майбутніми спеціалістами значення здоров'язберігаючих знань, умінь та навичок;

- низьким рівнем стану здоров'я студентів і необізнаністю викладачів навчальних закладів з технологіями здоров'язберегання та шляхами їх упровадження в навчально-виховний процес;

- потребою у сформованості культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх фахівців;

- необхідністю створення нової управлінської стратегії, спрямованої на виховання культурного, високоосвіченого, здорового, конкурентоздатного фахівця й відсутністю моделі формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх фахівців у управлінні навчально-виховним процесом.

Актуальність досліджуваної проблеми, потреби педагогічної практики, а також необхідність вирішення визначених суперечностей зумовили вибір теми дипломної магістерської роботи: **«Управління навчально-виховним процесом у вищому навчальному закладі на засадах здоров'язберігаючих технологій».**

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні управління навчально-виховним процесом у ВНЗ на засадах здоров'язберігаючих технологій.

Завдання дослідження:

- 1) проаналізувати наукові аспекти управління навчально-виховним процесом у закладах освіти на засадах здоров'язберігаючих технологій;
- 2) здійснити теоретичний аналіз здоров'язберігаючих технологій в управлінні навчально-виховним процесом у закладах освіти;
- 3) дослідити сучасний стан управління навчально-виховним процесом у закладах освіти на засадах здоров'язберігаючих технологій;
- 4) науково обґрунтувати, розробити та впровадити програму з управління навчально-виховним процесом у вищих навчальних закладах на засадах здоров'язберігаючих технологій;

Об'єкт дослідження – управління навчально-виховним процесом у ВНЗ.

Предмет дослідження – управління навчально-виховним процесом у ВНЗ на засадах здоров'язберігаючих технологій.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети здійснювалося за допомогою таких методів: *теоретичних*: аналіз та систематизація наукової літератури з питань управління навчально-виховним процесом у закладах освіти на засадах здоров'язберігаючих технологій; уточнення, систематизація наукових категорій з питань управління навчально-виховним процесом у закладах освіти на засадах здоров'язберігаючих технологій; вивчення нормативних, директивних документів щодо управління ВНЗ; *емпіричні*: спостереження, бесіда, анкетування; методи обробки та аналізу результатів дослідження; *експериментальні*: констатувальний і елементи формувального експерименту, які дали можливість науково обґрунтувати, розробити та впровадити програму з управління навчально-виховним процесом у ВНЗ на засадах здоров'язберігаючих технологій, а також розробити рекомендації керівникам ВНЗ щодо застосування здоров'язберігаючих технологій в управлінні навчально-виховним процесом.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: *вперше* науково обґрунтовано, розроблено та впроваджено програму з управління навчально-виховним процесом у ВНЗ на засадах здоров'язберігаючих технологій; теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування культури здоров'язбереження студентів ВНЗ (забезпечення стійкої мотивації студентів до здоров'язбереження); *уточнено* категоріально-понятійний апарат проблеми формування здорового способу життя (ЗСЖ) як світоглядної орієнтації студентів ВНЗ; *подальшого розвитку дістали* теорія і практика підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ, яка має передбачати не лише вузько-предметну спрямованість, а й цілеспрямоване формування у студентів культури здоров'язбереження як їхньої світоглядної орієнтації.

Практична значущість проведеного магістерського дослідження полягає в розробленні рекомендацій керівникам ВНЗ щодо застосування здоров'язберігаючих технологій в управлінні навчально-виховним процесом, а запропонований алгоритм впровадження програми з управління навчально-виховним процесом у ВНЗ на засадах здоров'язберігаючих технологій сприятиме удосконаленню управлінської діяльності керівників НЗ.

Результати магістерського дослідження можуть бути використані у практичній діяльності керівників НЗ, заступників директорів, а також можуть використовуватися викладачами ВНЗ у процесі навчання та для розробки методичних рекомендацій, посібників.

Результати дипломної магістерської роботи впроваджено в управлінську діяльність Бердичівського медичного коледжу та запропоновано для апробації Полтавському національному педагогічному університету ім. В.Г. Короленка

Апробація результатів. Основні положення і результати дослідження доповідались та обговорювалися на: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційний підхід в управлінні навчальними закладами» (10.04.2014р., м. Житомир, ЖДУ ім. І. Франка), Міжрегіональній науково-практичній конференції «Ресурсний підхід в управлінні навчальними закладами» (16. 04. 2013 р., м. Житомир, ЖДУ ім.І.Франка); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Наукові засади визначення змісту посадово-функціональної компетентності керівників навчальних закладів та технології їх формування» (23. 10. 2013 р., м. Київ, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України); Науково-практичній конференції «Елітний менеджер: технологія підготовки в системі національної освіти» (11. 06 .2014 р., м.Київ, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України). А також результати дослідження обговорювалися під час навчально-ознайомчої поїздки «Навчання в Австрії», програма подорожі якої зосереджена довкола практичного та конструктивного діалогу із представниками Університетів Австрії, безпосередньо в Зальцбургському університеті під час зустрічі з викладачами Центру природничих дисциплін (7-12 травня 2014р.).

Публікації. Основні результати дослідження відображені в 4 одноосібних наукових публікаціях.

Структура дослідження обумовлена логікою дослідження, його завданнями і складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дипломної магістерської роботи становить 100 сторінок, основний текст викладено на 73 сторінках. Робота містить 3 таблиці, 5рисунків, 3 додатки. Список використаних джерел налічує 85 найменувань, з них 0 іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИМ ПРОЦЕСОМ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Наукові аспекти управління навчально-виховним процесом у закладах освіти на засадах здоров'язберігаючих технологій

На сьогоднішній день головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді, вироблення стійких соціальних настанов щодо усвідомлення необхідності здорового способу життя, адже з кожним роком показники стану фізичного і психічного здоров'я населення, особливо молоді, значно погіршуються [42]. Саме тому у загальний зміст освіти інтегруються актуальні проблеми реального життя, питання екології, здоров'я, безпеки, а це відповідає вимогам нового державного стандарту [66]. На сучасну молодь все помітніше впливають чинники, дія яких раніше була значно меншою. Зокрема, мова йде про зниження фізичного навантаження, натомість підвищується нервово-психологічне, інформаційне. Стрімко поширюються серед молоді шкідливі звички. Тому зосередження уваги на проблемі психогігієнічного виховання і здорового способу життя серед молоді є вкрай важливим. Здоровий спосіб життя: це все, що стосується збереження і зміцнення здоров'я, все, що сприяє виконанню людиною своїх людських функцій через діяльність з оздоровлення умов життя - праці, відпочинку, побут.

Саме тому вважаємо за доцільне охарактеризувати та розглянути проблему управління навчальним закладом(НЗ) на наукових засадах здоров'язберігаючих технологій.

Проблема управління навчальним закладом є чи не найважчою. Це природно, тому що зміни у нашому суспільстві щоразу кидають нам виклик, вимагають опанувати нові знання, вчитись використовувати їх на практиці. Серед головних проблем сьогодення на одне з перших місць у державі в цілому та в освітній діяльності зокрема виходить проблема збереження здоров'я підростаючого покоління. Дослідниками відзначається катастрофічне зниження рівня здоров'я дітей та підлітків, що чинить негативний вплив на якість освітніх результатів. У зв'язку з цим, на думку фахівців, актуалізується проблема збереження здоров'я студентів, що спричиняє необхідність використання здоров'язберігаючих технологій у НЗ. Головним інструментом, за допомогою якого можна цього досягнути- це скоординувати діяльність усіх структурних підрозділів, тобто організувати управління. Керівники НЗ освіти усіх управлінських ланок повинні опанувати цю важливу науку, уміло використовувати усі її важелі. Управління - це процес планування, організації мотивації і контролю, необхідний для того, щоб сформулювати і досягнути цілей організації. У нашому випадку ціль – це впровадження здоров'язберігаючих технологій в НЗ. Існують і інші визначення управління:

- управління - це функція, вид діяльності з керівництва людьми у найрізноманітніших організаціях[15];
- управління - це уміння добиватися мети, використовуючи працю, інтелект, мотиви поведінки інших людей[58].

Визначення поняття управління американськими вченими звучить так: управління – робити що - не будь руками інших, тобто той, хто робить, не керує, хто керує - не робить[15].

Проблема управління є проблемою загальнонауковою, оскільки це предмет досліджень багатьох наук: менеджменту, економіки, соціології, юриспруденції, психології. У широкому розумінні поняття «управління» визначають як елемент, функцію організованих систем, різних за природою, (біологічних, соціальних, технічних), що забезпечують збереження їх відповідної структури, підтримують режим діяльності та реалізацію їх програм. У контексті управління навчальними закладами такий феномен розглядають через методи і діяльність із забезпечення вимог якості освіти. Саме цим зумовлене в педагогіці виникнення нових напрямів - які стали соціальною галуззю наукового пізнання, що характеризується певним змістом, принципами, тенденціями та закономірностями розвитку.

Управління як невід’ємна частина педагогічної системи навчального закладу, її системоутворююча засада, має об’єктивну природу, але за механізмом реалізації – це суб’єктивний процес. Воно може бути переважно інтуїтивним або спиратися на теоретичні основи науки. У зв’язку з цим надзвичайно важливо визначити, як співвідносяться практика і теорія управління[60, с. 79].

В Україні вивченням проблеми управління навчальним закладом займаються вчені Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Т. Єльнікова, О. Мармаза, Є. Павлютенков, В. Крижко, Т. Рожнова, Б. Ренькас, Є. Хриков. Однак розробка проблеми управління навчальним закладом на засадах здоров’язбереження знаходиться на початковій стадії.

У західній теорії управління освітніми установами є *чотири основні концепції управління* [50, с. 66].

Перша з них виникла на початку ХХ ст. Вона ґрунтується на критерії *економічної ефективності освітньої установи*. В рамках цієї концепції освітня організація розглядається як замкнута, механістична, раціональна система, управління якою націлено на забезпечення її ефективності.

Друга концепція ґрунтується на критерії *педагогічної ефективності*. Вона спирається на положення психологічної науки, а в аналітичному плані базується на аналізі досвіду адміністраторів навчальних закладів, які орієнтовані на принципи біхевіоризму. Освітню організацію представники цієї концепції розглядають як напіввідкриту, органічну, природну систему, управління якою спрямоване на інтеграцію складових елементів із метою оптимізації її функціонування. Акцент у цій концепції робиться на людських стосунках і управлінській поведінці.

Третя концепція управління базується на критерії *гнучкості*. У концептуальному плані вона спирається на теорії управління розвитком, розвитку організаційних структур, теорії випадковості, інституціонального розвитку. Прихильники цієї концепції розглядають освітню організацію як відкриту й адаптивну систему. В процесі управління такою системою основне значення надається ситуаційним змінам зовнішнього середовища з метою забезпечення її політичної гнучкості.

Четверта концепція управління базується на критерії *релевантності*. В її основі – положення екзистенціалізму, діалектичного методу, критичного реалізму і теорії людських стосунків. У рамках цієї концепції освітня організація розглядається як цілісна система елементів, що взаємодіють у процесі управління, у якій фахівці

спираються на свідомість і критичність суб'єктів, суперечливість і спільність цілей у контексті культурної релевантності.

Найбільш сучасними, і не тільки за часом їх створення, вважають нині концепції управління, що базуються на критеріях гнучкості та культурної релевантності.

Розглянемо найбільш характерні підходи до управління, які використовуються в нашій державі. Одним із представників традиційного підходу до розуміння сутності управління є В. Пікельна. Вона розглядає управління як «вплив на керовану систему з метою максимального її функціонування, спрямованого на досягнення якісно нових завдань за рахунок циклічно здійснюваних переходів у якісно новий стан» [60, с. 56].

Російські науковці розглядають управління навчальним закладом як специфічну діяльність, в якій її суб'єкти за допомогою планування, організації, керівництва та контролю забезпечують організованість (інтегрованість) спільної діяльності учнів, педагогів, батьків, обслуговуючого персоналу та її спрямованість на досягнення освітніх цілей та цілей розвитку навчального закладу [80, с 45].

Немає єдності у поглядах на сутність управління, представлених у публікаціях українських науковців останніх років. Так, одні зазначають, що управління – це діяльність, яка забезпечує планомірний і цілеспрямований вплив на управлінську систему з метою її максимального функціонування, інші розглядають управління як сукупність організаційних, методичних, кадрових та інших заходів, спрямованих на нормальне функціонування педагогічного процесу.

Підхід до управління як впливу має суттєві недоліки, оскільки управління реалізується через діяльність суб'єктів управління. У зв'язку з цим зазначимо, що управління реалізується через діяльність суб'єктів

управління. Розгляд сутності управління через такий засіб взаємозв'язку, як вплив, є певною мірою доцільним, але не охоплює всіх особливостей цього явища[58].

Здоров'язберігаюча діяльність в освіті має міждисциплінарний, багатоаспектний і довготривалий процес, вимагає спеціальної підготовки усіх учасників навчально-виховного процесу до її здійснення. Беручи до уваги чисельні визначення здоров'я та його складових (фізична, психічна, соціальна та духовна), можна стверджувати, що всі терміни, які використовуються в педагогічній літературі з коренем “здоров'я” стосуються стану організму, здатності особистості до саморегуляції поведінки, різних аспектів самопочуття та благополуччя людини тощо. Проаналізуємо трактування понять “збереження”, “зміцнення” і “формування”. Звертаючись до словників, знаходимо, що термін “збереження” є похідним від слова “зберігати” й означає дію та стан: 1) оберігати, тримати цілим, не давати пропасти, зникнути; дбаючи, тримати що-небудь у доброму стані, намагатися залишити незмінним; 2) тримати що-небудь у певних умовах, оберігати від псування, руйнування; оберігати, захищати від чого-небудь згубного; 3) дбайливо ставитися до чого-небудь, не розтрачувати чогось; продовжувати залишатися в якому-небудь стані, не втрачати якихось ознак, властивостей, якостей [13, с. 290]. Підготовка НЗ до здоров'язберігаючої діяльності процес важкий та довготривалий. Найбільш продуктивними можна вважати такі методологічні підходи: аксіологічний, андрагогічний, акмеологічний, валеологічний, особистісноорієнтовний, діяльнісний, системний.

З позиції акмеологічного підходу підготовку педагогів слід розглядати як механізм розвитку професійної мобільності й вирішення нових завдань у соціокультурній і професійній діяльності.

Грунтуючись на положеннях акмеологічного підходу, освоєння здоров'язберігаючої діяльності дослідниками розглядається як чинник актуалізації «вершинних» можливостей педагогічної майстерності. Виокремлюють необхідність розробки моделі підготовки педагогів до здоров'язберігаючої діяльності, як «нормативно – вікової моделі розвитку».

У свою чергу аксіологічний підхід дозволяє зорієнтувати систему педагогічної освіти на формування у фахівців реальних уявлень про справжні і уявні цінності життя, діяльність, здоров'я, на вибір стратегії взаємодії з навколишнім світом[9]. О.Єжова зазначає, що основними педагогічними чинниками формування цілісного ставлення до здоров'я є: освітнє середовище, всебічна діяльність суб'єктів педагогічного процесу, діяльність керівництва, педагогічного колективу, мотивація студентів та педагогів щодо здорового способу життя[30].

Системний підхід дозволяє формування здоров'язберігаючої компетентності керівника і педагогів як єдину систему, в якій увесь освітній процес організовується на принципах адекватності й здоров'язбереження, як процес формування здоров'я людини, природніх та соціальних умов його збереження і зміцнення, що зорганізується як системний педагогічний процес у логічному зв'язку всіх його етапів і спрямовується на гармонійний і різнобічний розвиток особистості.

Андрагогічний підхід у системі педагогічної освіти – це спрямовуючий процес стимулювання, виховання, навчання й удосконалення дорослої людини під час професійної підготовки чи перепідготовки, який інтегрує надбання індивідуального, творчого, особистіснозорієнтованих підходів[9,с.49].

Валеологічний підхід передбачає створення таких педагогічних умов в освітній установі, які б забезпечили збереження та зміцнення

здоров'я усіх суб'єктів освітнього процесу і вплинули на формування у них здоров'язберігаючої компетентності[65, с. 8].

Діяльнісний підхід розглядає діяльність як головне джерело формування особистості і чинник її розвитку. У цілому діяльнісний підхід передбачає орієнтацію на розвиток творчого потенціалу особистості і дозволяє врахувати індивідуальні й вікові особливості кожного студента за допомогою включення в діяльність, сприяє самореалізації і особистому зростанню [13, с. 16].

Особистісноорієнтований підхід організовує здоров'язберігаючий освітній процес, в якому пріоритет надається інтересам і потребам особи, створенню безпечних і комфортних умов для її особистісного розвитку. Цей підхід припускає активну участь педагога в освоєнні культури здоров'я, формуванні особистого досвіду здоров'язбереження, який отримується через поступове розширення сфери спілкування і діяльності педагогів, розвиток саморегуляції, відповідальність за своє здоров'я, життя і здоров'я інших людей[31, с. 54].

Н. Денисенко зазначає, що ефективне застосування особистісно-орієнтованих технологій передбачає створення здоров'язберігаючих і здоров'яформуючих умов, основними серед яких є: розвиток тіла і фізіологічних систем організму, розвиток пізнавальних процесів, формування психічних станів, вільний природний прояв позитивних емоцій, розвиток особистісних якостей, подолання негативного ставлення до особистого здоров'я, життя власне себе та інших людей [24, с.8-10].

Також у сучасній теорії управління необхідно враховувати принципи організації управлінської діяльності, а в нашому випадку – це принципи організації здоров'язберігаючої діяльності:

- принцип переходу до ціннісної парадигми виховання,

- принцип природо цільності,
- принцип педагогічної підтримки (педагогічного супроводу),
- принцип безперервності та наступності,
- принцип інтеграції зусиль суб'єктів навчально-виховного процесу, спрямованих на забезпечення розвитку фізичного та психічного здоров'я студентів,
- принцип гармонійного розвитку особистості,
- принцип оздоровчої спрямованості навчально-виховного процесу.

Ряд авторів виділяють такі фактори впливу на стан здоров'я учасників освітнього процесу: соціальні (соціальна орієнтація на здоровий спосіб життя, стійка мотивація до здоров'язберігаючої поведінки, усвідомлена потреба у валеологічних знаннях та навичках тощо); психолого-фізіологічні (функціональний стан організму, індивідуально-типологічні особливості організму, відповідні погляди та переконання щодо здоров'я, усвідомлення значущості здоров'я тощо), організаційно-педагогічні, які поділяються на організаційні (навчальний процес, побудова розпорядку дня, режим рухової активності), процесуальні (освітній стандарт, розумові та фізичні навантаження) та професійно - компетентнісні (антистресова педагогічна тактика, мотивований, комплексний підхід педагога до оцінки стану здоров'я учнів, використання здоров'язберігаючих технологій, систематичний моніторинг стану здоров'я учнів, застосування адекватних діагностичних методик), управлінські (основні параметри функціонування здоров'язберігаючого середовища навчального закладу, матеріально-технічні, фінансові, кадрові, інформаційні, методичні ресурси тощо)[67].

Дані фактори поглиблюють розуміння сутнісних характеристик здоров'язберігаючого середовища, підкреслюючи необхідність комплексного підходу до його створення.

Під час проектування здоров'язберігаючого середовища навчального закладу необхідно забезпечити наступні педагогічні умови:

- розробку та затвердження здоров'язберігаючої концепції, формулювання стратегічних цілей та завдань;
- здійснення діагностики та моніторингу стану здоров'я студентів;
- прилучення студентів до основ здорового способу життя, формування валеологічної компетентності;
- підвищення професійної компетентності педагогічного колективу в контексті здоров'язберігаючої діяльності, формування культури здоров'я;
- змістовну взаємодію всіх суб'єктів педагогічного процесу (адміністрації, викладачів, інструкторів з фізичної культури, психологів, медичних сестер, студентів, батьків), визначення їхніх обов'язків та відповідальності в реалізації програмних цілей [14].

Основними показниками ефективності функціонування здоров'язберігаючого середовища є наступні: матеріально-технічна забезпеченість здоров'язберігаючого середовища, їх відповідність санітарно-гігієнічним нормам; відповідність організації системи харчування чинним санітарним правилам та нормам; міжособистісні взаємини між суб'єктами навчально-виховного процесу; стан фізичного та психічного здоров'я студентів та викладачів; показники рухової підготовленості учнів, рівень професійної компетентності педагогів, цілісність оздоровчих впливів та стабільність результатів[67].

Отже, створення здоров'язберігаючого середовища процес, який вимагає чіткого усвідомлення усіма суб'єктами навчально-виховного процесу значущості відповідального ставлення до власного здоров'я. Таке середовище має забезпечувати не лише збереження та зміцнення здоров'я студентів, а й формування культури здоров'я. Лише злагоджена та змістовна співпраця навчального закладу та родини у сфері здоров'язбереження зможе забезпечити успішну реалізацію здоров'язберігаючих технологій, спрямованих на покращення стану здоров'я учнів.

1.2. Теоретичний аналіз здоров'язберігаючих технологій в управлінні навчально-виховним процесом у закладах освіти

Соціальні умови існування сучасної людини характеризуються швидким розвитком наукових знань і технічних досягнень, що призводять до оновлення інформації майже кожні три роки. Науково-технічний прогрес, досягнення комп'ютерної техніки стали мимовільною причиною загострення загальнолюдської проблеми погіршення рівня здоров'я людей. Суспільство страждає на безліч різноманітних хвороб, причому кількість хворих, на жаль не зменшується, а навпаки зростає. Турботу викликає різке погіршення стану фізичного та розумового розвитку підростаючого покоління, зниження рівня народжуваності й тривалості життя, зростання смертності, особливо дитячої[14]. Вступаючи до школи, 85% дітей мають ті чи інші порушення соматичного та психічного характеру, зростає кількість дітей, які мають психоневрологічні захворювання[15]. Групу особливого ризику становить молодь 15-18 років. Тому для керівництва ВНЗ найважливішим завданням є популяризація здорового способу життя серед студентської молоді, втілення відповідних програм

у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів. Актуальним є напрям виховної роботи і соціальної політики суспільства.

Історія розвитку знань про здоров'я нараховує більше 2000 років. Довгий час здоров'я розглядалось як відсутність хвороб або фізичних дефектів. За визначенням Г. Сигериста, здоровою є людина, яка відрізняється гармонійним фізичним та розумовим розвитком, добре адаптована до навколишнього середовища, робить свій вклад в благополуччя суспільства [14]. Це визначення здоров'я є основоположним для Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ).

Здоров'я - стан повної фізичної психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність фізичних дефектів або хвороб.

На сьогоднішній день існує понад 100 трактувань поняття здоров'я [42].

За даними ВООЗ, здоров'я людини на 50-55 % визначається умовами і способом життя, на 25% - екологічними умовами, на 15-20% воно обумовлено генетичними факторами і лише на 10-15% - діяльністю системи охорони здоров'я.

В. Петленко [15] наводить наступні співвідношення факторів, що визначають здоров'я людини:

- людський фактор – 25% (фізичне здоров'я - 10, психічне - 15);
- екологічний фактор – 25% (зовнішня екологія - 10, внутрішня - 15)
- соціально-педагогічний фактор - 40% (спосіб життя, матеріальні умови праці й побуту – 20, поведінка, режим життя, звички – 25);
- медичний фактор - 10.

Багаторазово доведено, що здоровий спосіб життя є важливим фактором формування і зміцнення здоров'я студентської молоді, яке

залежить на 50% від нього і навіть більше. Самими активними компонентами ЗСЖ виступають: раціональна праця студентів, раціональне харчування, раціональна рухова активність, загартування, особиста гігієна, відмова від шкідливих звичок [28].

Саме тому важливе значення має компетентність керівника, що веде навчальний заклад до досягнення мети, а головною метою будь-якого навчального закладу є збереження здоров'я студента. Саме керівник створює імідж закладу, формулює місію навчального закладу, визначає домінуючі діяльності, а головне – комплектує команду працівників, які у своїй діяльності: навчальній, виховній, використовують здоров'язберігаючі технології. Адже саме завдяки їм НЗ зможе досягти поставлених перед собою цілей.

Поняття „здоров'язберігаючі технології” об'єднує в собі всі напрями діяльності закладу щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я студентів. З погляду авторів, їх узагальнену характеристику представлено в таблиці 1.1.

На основі аналізу та узагальнення наукових джерел ми пропонуємо власне визначення здоров'язберігаючих технологій. Отже, управління НЗ на засадах здоров'язберігаючих технологій розглядається нами як таке, що сприяє створенню безпечних умов для перебування, навчання та праці у НЗ.

Трактування поняття « здоров'язберігаючі технології»

Таблиця 1.1.

№ п/п	Зміст поняття	Автор
	Забезпечення учбової мотивації, побудова навчання відповідно до вікових закономірностей	Т. Ахутіна [4].

Таблиця 1.1.

	психофізіологічного розвитку учнів, недопущення форм тяжкого і вираженого стомлення.	
	Сукупність форм, засобів і методів, які направлені на досягнення оптимальних результатів в підтримці фізичного, психічного, етичного і соціального благополуччя людини, у формуванні здорового способу життя.	І. Єрохіна [29]
	Процес відтворення педагогічних дій з арсеналу педагогічного і методичного інструментаріїв в рамках зв'язку педагог - учень, здійснюваних за допомогою системного використання форм, засобів і методів, які забезпечують досягнення запланованих результатів з урахуванням цілей і завдань педагогіки здоров'язбереження.	В. Ковалько [42]
	Педагогічні технології навчання, які засновані на: вікових особливостях пізнавальної діяльності дітей; навчанні на оптимальному рівні складності; варіативності методів і форм навчання; оптимальному поєднанні рухових і статичних навантажень; навчанні в малих групах та ін..	В. Кучма, М. Степанова [45]
	Якісна характеристика будь-якої освітньої технології, її, сертифікат безпеки для здоров'я і як сукупність тих принципів, прийомів, методів педагогічної роботи, які доповнюючи традиційні технології навчання, виховання, наділяють їх ознакою здоров'язбереження.	А. Мітяєва [48]

Таблиця 1.1.

	Систему різних цілеспрямованих дій на цілісний учбово-виховний процес, організований освітньою установою для медико-психолого-педагогічної профілактики і корекції негативних психофізіологічних, психологічних і особистісних станів школярів у рамках традиційної системи освіти.	Ю. Науменко [55]
	Функціональна система організаційних засобів управління учбовою, пізнавальною і практичною діяльністю учнів, науково і інструментально забезпечує збереження і зміцнення проблеми фізичного виховання і спорту.	Г. Соловйов [71]
	Здоров'язберігаючі технології не самостійна педагогічна технологія, а якісна характеристика освітніх технологій.	Л. Тіхомірова [74]

Здоров'язберігаючі освітні технології поділяються на три групи:

- **організаційно-педагогічні** (визначають структуру навчального процесу, яка сприяє запобіганню станів перевтомлення, гіподинамії тощо);
- **психолого-педагогічні** (пов'язані з безпосередньою роботою вчителя на уроці);
- **навчально-виховні** (це програми з формування культури здоров'я, навчання навичок здорового способу життя, профілактики шкідливих звичок, захворювань, позакласні заходи, робота з батьками).

У здоров'язберігаючих освітніх технологіях застосовуються дві групи методів: специфічні (притаманні тільки процесові педагогіки) та

загально-педагогічні (застосовуються в усіх випадках навчання та виховання). Серед специфічних методів на основі існуючої педагогічної практики можна виокремити такі: оповідання, дидактичне оповідання, лекція, демонстрація, ілюстрація, відео метод, вправи, практичний метод, ситуативний метод, ігровий метод, активні методи навчання та ін.[12].

У структурі методу виокремлюють певні прийоми як його складові та окремі етапи під час реалізації.

Прийоми можна класифікувати так:

- профілактично-захисні (особиста гігієна та гігієна навчання);
- компенсаторно-нейтралізуючі (оздоровча, дихальна, коригуючі гімнастики; масаж психогімнастика та ін.);
- стимулюючі (елементи загартування, фізичні навантаження, прийоми психотерапії та фітотерапії);
- інформаційно-навчальні (листи, що адресуються батькам, студентам, викладачам)[17].

Використання методів та прийомів залежить від професійних здібностей викладача, його особистої зацікавленості, від регіональних та місцевих умов. Тільки об'єднавши всі окремі підходи в єдине ціле, можна створити оздоровчий освітній простір, де будуть реалізовані ідеї здоров'язберігаючої педагогіки.

Аналіз здоров'язберігаючої діяльності навчальних закладів України дозволив виділити такі складові цієї діяльності. Вона має поєднувати такі форми і види роботи:

- корекцію порушень соматичного здоров'я з використанням комплексу оздоровчих та медичних заходів без відриву від навчального процесу;

- різноманітні форми організації навчально-виховного процесу з урахуванням їх психологічного та фізіологічного впливу на студентів;
- контроль за виконанням санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу;
- нормування навчального навантаження та профілактику перевтоми студентів;
- медико-психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного і психічного розвитку студентів;
- розробку та реалізацію навчальних програм із формування в учнів навичок ведення здорового способу життя та профілактики шкідливих звичок;
- діяльність служби психологічної допомоги вчителям та учням у подоланні стресів, стану тривоги;
- сприяння гуманному ставленню до кожного студента;
- формування доброзичливих взаємовідносин у колективі працівників;
- заходи, що сприяють збереженню та зміцненню здоров'я викладачів та студентів, створення умов для їх гармонійного розвитку[16].

В основу здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу покладено компетентнісний підхід як системоутворюючий фактор розвитку особистісних якостей студентів та формування позитивного ставлення до здоров'я людини. Поняття «компетентність» - складне та багаторівневе і визначається як набір знань, умінь, навичок, здібностей, цінностей, способів діяльності, що сприяє особистому успіху, покращує якість навчально-виховного процесу. Валеологічне супроводження навчально-виховного процесу сприяє формуванню і розвитку декількох категорій компетентності, а саме: соціальної компетентності,

здоров'язберігаючій компетентності, життєтворчій компетентності, інформаційній компетентності [25].

Під соціальною компетентністю студентів маються на увазі вміння та навички оцінити свої можливості та рівень підготовки, проектувати власну діяльність, приймати рішення, проявляти самостійність та ініціативу, будувати взаємовідносини з іншими, визначати власне місце в суспільстві та ін. Формуванню соціальної компетентності сприяє проведення нестандартних уроків з урахуванням індивідуальних стилів роботи та можливостей студентів, дослідна робота.

Здоров'язберігаюча компетентність - це комплекс знань, умінь, ставлень та цінностей, які спрямовані на збереження й укріплення здоров'я - свого та оточуючих, на уроках та в позаурочній діяльності. Формувати цю компетентність допомагає емоційний комфорт на уроці та ін.[23].

Життєтворча компетентність - це володіння культурою міжособистісних взаємин викладача та студента або студентів між собою, вміння дотримуватися принципів толерантності, застосовувати мовленнєві навички, реалізовувати загальнолюдські цінності, діяти в нестандартних ситуаціях, а також потреба у творчості. Цьому сприяє позитивна мотивація діяльності, наявність позитивних психологічних настанов за допомогою слова, почуттів, жестів, використання практичних методів і технологій кооперативного навчання, створювання проблемних ситуацій, захист творчих проектів.

Інформаційна компетентність - здібність студентів орієнтуватися в інформаційному середовищі, знаходити потрібну інформацію та оперувати нею. Формуванню та вдосконаленню таких навичок допомагають задачі, для рішення яких потрібен пошук інформації, задачі з використанням статистичних методів аналізу. Формування

ключових компетентностей - це важка комплексна робота на кожному уроці, актуальна та життєво необхідна для студентів, сприятлива для розвитку професійної майстерності педагога [67].

Однією з якостей, необхідних у освоєнні життєвої та соціальної компетентності, а значить і успішної діяльності в майбутньому є бережливе ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших як до найвищої цінності. Здоров'я - поняття багатопланове. Це не лише відсутність хвороб, а й комфортне психологічне самопочуття, гарний настрій, високий рівень пристосування, благополуччя. Тобто це гармонійне поєднання фізичного, психічного, духовного і соціального здоров'я як результат самодисципліни, самопізнання, самореалізації на основі стійкої потреби бути здоровим. Більшу частину доби наші діти проводять у НЗ. Тож основним завданням процесу навчання є не тільки навчити, сформувати повні вміння та навички, розвинути творчий потенціал, а й максимально зберегти здоров'я студентів. Цьому напряду допомагає використання в навчально-виховному процесі здоров'язберігаючих технологій.

Таким чином, здоров'язберігаючі технології- такі, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці студентів у ВНЗ та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних вимог), відповідності навчального та фізичного навантаження можливостям студента. Мета всіх здоров'язберігаючих освітніх технологій - сформувати в студентів необхідні знання, вміння та навички здорового способу життя, навчити їх використовувати такі знання в повсякденному житті [46].

Звичайно, вирішення проблеми здоров'я підлітків потребує пильної уваги всіх зацікавлених у цьому: педагогів, медиків, батьків,

представників громадськості. Але особливе місце та відповідальність в оздоровчій діяльності відводиться освітній системі, яка повинна і має всі можливості для того, щоб зробити навчально-освітній процес здоров'язберігаючим. І в цьому випадку мова йде вже не просто про стан здоров'я сучасних студентів, а про майбутнє України.

Загалом процес навчання в умовах здоров'язберігаючої педагогіки складається з трьох етапів, які відрізняються один від одного як специфічними завданнями, так і особливостями методики.

I. Етап ознайомлення з основними поняттями та уявленнями.

II. Етап поглибленого вивчення.

III. Етап закріплення знань, умінь і навичок збереження та зміцнення здоров'я та їх подальшого вдосконалення[12].

Завдання кожного з означених етапів можуть вирішуватися як одночасно, так і послідовно, оскільки вони всі тісно взаємопов'язані. З погляду позитивного впливу на здоров'я студентів найбільш доцільними є технології, які:

- мають за основу комплексний характер збереження здоров'я;
- беруть до уваги більшість факторів, що впливають на здоров'я, та враховують вікові та індивідуальні особливості студентів;
- забезпечують запровадження цілей та змісту політики освітнього закладу щодо зміцнення здоров'я студентів та формування здорового способу життя;
- контролюють виконання настанов, зміст яких має здоров'язберігаючий та профілактичний характер;
- постійно покращують санітарно-гігієнічні умови НЗ, матеріально-технічну та навчальну базу, соціально-психологічний клімат у колективі відповідно до сучасних вимог;
- заохочують учасників навчально-виховного процесу до участі у

плануванні оздоровчої діяльності закладу та до аналізу виконаної роботи;

- формують позитивне ставлення студентів до навчального закладу, у якому вони навчаються, взаємоповагу та взаєморозуміння між викладачем та студентами та між собою;

- обґрунтовують умови послідовності в реалізації технології;

- здійснюють періодичну оцінку ефективності технології;

- залучають батьків до діяльності щодо збереження та зміцнення здоров'я дітей;

- практикують особистісно-орієнтований стиль навчання та стосунків з студентами;

- створюють освітнє середовище, що забезпечує комфортні та безпечні умови життєдіяльності студентів та педагогів.

Дослідженнями доведено, що ефективність формування здорового способу життя вимагає активного залучення студентів до здоров'язберігаючого навчального процесу, формування в них активної позиції щодо зміцнення і збереження власного здоров'я[4].

Аналіз здоров'язберігаючої діяльності закладів освіти України дозволив виділити складові компоненти цього напрямку. Він має поєднувати такі форми і види роботи:

- корекцію порушень соматичного здоров'я з використанням комплексу оздоровчих та медичних заходів без відриву від навчального процесу;

- різноманітні форми організації навчально-виховного процесу з урахуванням їх психологічного та фізіологічного впливу на студентів;

- контроль за виконанням санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу;

- нормування навчального навантаження та профілактику перевтоми студентів;
- медико-психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного і психічного розвитку студентів;
- розробку та реалізацію навчальних програм із формування в студентів навичок ведення здорового способу життя та профілактики шкідливих звичок;
- діяльність служби психологічної допомоги викладачам та студентам у подоланні стресів, стану тривоги;
- сприяння гуманному ставленню до кожного студента;
- формування доброзичливих взаємовідносин у колективі викладачів;
- заходи, що сприяють збереженню та зміцненню здоров'я студентів та викладачів, створення умов для їх гармонійного розвитку.

Медико-психолого-педагогічна практика показує, що велика кількість студентів у процесі навчальної діяльності знаходиться у стані хронічної втоми, яка є основою нервово-психічного виснаження. Дослідженнями доведено, що педагогічні помилки або неправильні педагогічні технології негативно впливають на підліткову психіку у вигляді невротичних порушень, що викликає в студентів низький рівень пізнавальної активності, низький рівень мотивації навчальної діяльності, нестійкість емоційної сфери; високий рівень тривожності, втрату інтересу до навчання[15].

Багаторічні дослідження дозволяють виявити ті фактори ризику, які негативно впливають на здоров'я студентів, зокрема це:

- стресова педагогічна тактика;
- інтенсифікація навчального процесу;
- невідповідність методик і технологій навчання;

- невиконання елементарних фізіологічних та гігієнічних вимог до організації навчального процесу;
- функціональна неграмотність викладачів та батьків у питаннях збереження та зміцнення здоров'я;
- недоліки в існуючій системі фізичного виховання;
- відсутність системи роботи з формування цінності здоров'я і здорового способу життя (в тому числі профілактики шкідливих звичок, статевого виховання, недостатнє використання засобів фізичного виховання) [16].

Важливо відзначити, що підлітки дуже чутливі до будь-яких несприятливих впливів.

Пріоритетною формою збереження і зміцнення здоров'я студентів є фізкультурно-оздоровча діяльність. Зважаючи на те, що значне зменшення рухової активності студентів призводить до погіршення їхнього стану здоров'я, зменшення адаптаційних можливостей організму, особлива увага в навчальних закладах має приділятися використанню різних засобів і форм фізичного виховання студентів.

Система заходів підвищення рівня фізичного здоров'я студентів передбачає: проведення позакласних, додаткових і самостійних занять із фізичними вправами (змагання, ігри, турніри, туристичні походи, конкурси, дні здоров'я), що задовольняють біологічну потребу у русі.

Одним з найважливіших напрямів діяльності навчального закладу є забезпечення необхідних санітарно-гігієнічних умов внутрішнього середовища, зокрема: озеленення приміщень, контроль за штучним освітленням, контроль за чистотою навчальних кабінетів. Особлива увага повинна приділятися контролю за якістю харчування студентів.

Поняття про здоров'язбереження не обмежується уявленням про зміцнення лише соматичного (тілесного) здоров'я студентів. Важливе значення надається збереженню психічного, духовного та соціального здоров'я підлітків. Це вимагає створення у навчальному закладі особливої комфортної атмосфери, яка б відкрила кожному студентові позитивний простір для особистісного зростання в інтелектуальній, духовній та соціальній сферах. На досягнення цієї мети мають бути спрямовані зусилля адміністрації, педагогів, медичної та психологічної служб, батьків - тобто всіх учасників навчально-виховного процесу.

У цьому аспекті надзвичайно важливою є діяльність психологічної служби кожного навчального закладу. Пріоритетними завданнями цієї служби є: збереження психічного здоров'я студентів у процесі навчальної діяльності; психологічна діагностика, вибір і застосування методів корекції; психологічне консультування, освіта студентів та педагогів; психологічна просвіта батьків; просвітницько-профілактична діяльність серед викладачів та студентів.

Розуміючи, що здоров'я здебільшого залежить від самої людини, її свідомості, педагоги мають приділяти значну увагу формуванню в студентів позитивного ставлення до власного здоров'я. Основою такої діяльності є певна система взаємодії викладачів та студентів: організація просвітницької роботи, залучення студентів до різних видів оздоровчої діяльності, виховання природнього ставлення до самовдосконалення [6].

Реалізація необхідних здоров'язберігаючих технологій щодо свідомого ставлення до здоров'я базується на отриманні студентами необхідних знань, умінь і навичок фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я.

Однією з основних складових успіху в збереженні та зміцненні здоров'я студентів є їхній позитивний психологічний та емоційний настрій. Він залежить від самопочуття у навчальному закладі, сім'ї та кола друзів. Від того, яким чином організоване управління педагогічним середовищем, залежить психічний та духовний світ студентів, їхнє бажання самовдосконалюватися та вести здоровий спосіб життя.

1.3. Сучасний стан управління навчально-виховним процесом у навчальних закладах на засадах здоров'язберігаючих технологій

В останні роки активізувалась увага до здорового способу життя студентів, це пов'язано із заклопотаністю суспільства з приводу здоров'я фахівців, що випускаються вищою школою, росту захворюваності в процесі професійної підготовки, наступним зниженням працездатності. Необхідно знати, що не існує здорового способу життя як особливої форми життєдіяльності поза способом життя в цілому[1].

З метою вивчення сучасного стану управління НЗ на засадах здоров'язбереження нами було проведено констатувальний експеримент, який здійснювався на основі розробленого анкетування. У ньому брали участь студенти магістратури спеціальності «Управління навчальними закладами» ННІ педагогіки ЖДУ ім. І. Франка, студенти Полтавського національного педагогічного університету ім. Короленка, а також керівництво Бердичівського медичного коледжу. Було визначено такі основні завдання констатувального експерименту: 1) з'ясувати реальний стан використання технологій здоров'язбереження у НЗ; 2) виявити рівень обізнаності керівників та магістрантів щодо здоров'язберігаючих технологій; 3) визначити причини, через які не використовуються здоров'язберігаючі технології на практиці[63]. Розглянемо результати проведеного анкетування

респондентів (див. додаток А). Проаналізувавши результати анкетування, ми дійшли висновків, що здоров'язберігаючі технології в управлінні закладом освіти використовують лише 5% опитаних керівників, 95% керівників і студентів магістрантів мають знання про здоров'язберігаючі технології, але на практиці їх не застосовують. Результати аналізу зображено на діаграмі (див.рис.1.1.)

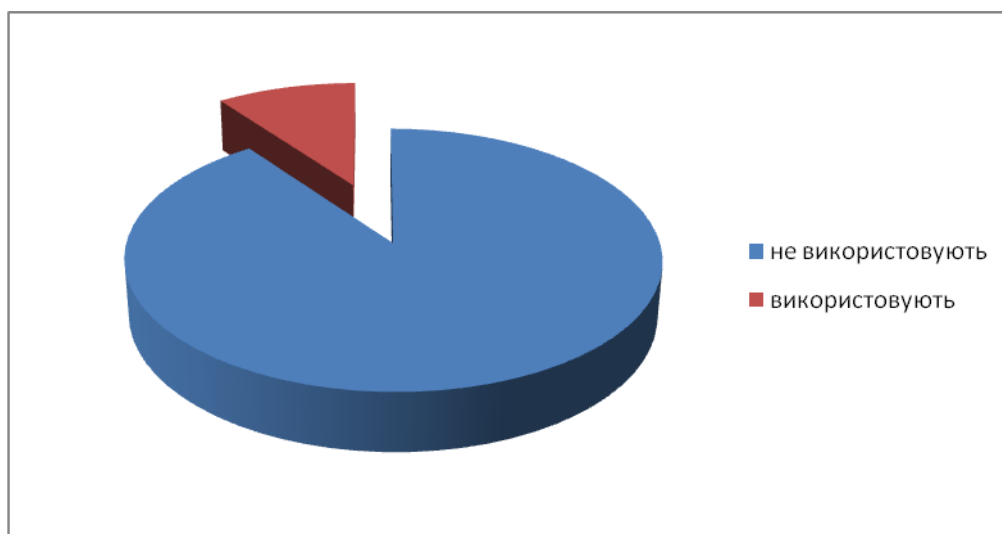

Рис.1.1. Використання на практиці управлінських здоров'язберігаючих технологій

100% опитаних впевнені у необхідності застосування цього різновиду технологій у практичному застосуванні, але учасники експерименту зазначають низку причин, через які застосування технологій здоров'язбереження в управлінні на даному проміжку часу використовується набагато рідше ніж інші інноваційні технології. На запитання «Які здоров'язберігаючі технології Вам відомі?» учасники анкетування відповіли так: 90% знають, застосовують на практиці та мають позитивний результат від оздоровчих технологій та технологій виховання культури здоров'я, застосовують, але з перемінним успіхом здоров'язберігаючі та технології навчання здоров'я. Не так все добре із прийомами здоров'язберігаючих технологій, які відомі керівникам НЗ та використовуються ними у роботі. Анкетування виявило, що керівники

НЗ серед запропонованих прийомів здоров'язберігаючих технологій виділяють лише один, як відомий, але його використовують не систематично, а з перемінним успіхом-це інформаційно-навчальний прийом. Також нами було проаналізовано причини, що стримують та перешкоджають використанню здоров'язберігаючих технологій у НЗ.

**Причини, що стримують та перешкоджають використанню
здоров'язберігаючих технологій у НЗ**

Таблиця 1.2.

№	Причини	Показники оцінки% до максимального балу		
		Житомирська область	Полтавська область	Середній показник
1	важко впроваджувати щось нове	0	0	0
2	невпевненість у корисності даної технології	3	2	2.5
3	виникають сумніви щодо можливості застосовувати щось нове	6	4	5
4	можливі помилки і невдачі, а це неприємно	4	1	2,5
5	немає необхідності, традиційне навчання дає ефективний результат	4	2	3
6	відсутність інформації про нові технології виховання та навчання	6	5	5,5
7	відсутність підтримки з боку адміністрації.	8	7	7,5

Як видно з таблиці 1.2, серед основних причин, що перешкоджають використанню здоров'язберігаючих технологій у НЗ, на думку керівників ВНЗ є: відсутність підтримки з боку адміністрації – 75%, відсутність інформації про нові технології виховання та навчання – 55%, виникнення сумнівів щодо можливості застосовувати щось нове – 50 %, немає необхідності, традиційне навчання дає ефективний результат – 30%, невпевненість у корисності даної технології та можливі помилки і невдачі, а це не неприємно по 25%, варто зазначити, що керівники НЗ не бояться впроваджувати нові управлінські технології у своїх закладах.

На прохання відмітити за рангом значущості основні фактори, через які гальмується розвиток здоров'язберігаючих технологій, опитуванні відмітили позиції в такій послідовності:

- 1) відсутність програми розвитку здоров'язбереження в НЗ;
- 2) слабка матеріальна та науково-дослідна база НЗ;
- 3) орієнтація педагогічних працівників на традиційні форми роботи;
- 4) опір змінам з боку колективу НЗ, небажання порушувати стереотипи поведінки і освоювати новий вид діяльності;
- 5) відсутність матеріальних та інших стимулів для НЗ в цілому і для адміністративно-управлінського, педагогічного та технічного персоналу.

Також ми попросили респондентів відмітити серед запропонованих ознак здоров'язбереження найбільш доцільніші, на їхню думку, опитуванні надали перевагу таким ознакам: мають за основу комплексний характер збереження здоров'я-30%; беруть до уваги більшість факторів які впливають на здоров'я, враховують вікові та індивідуальні особливості студентів-30%; контролюють виконання настанов, зміст яких має здоров'язберігаючий та профілактичний

характер-10%; постійно покращують санітарно-гігієнічні умови НЗ, матеріально-технічну та навчальну базу, соціально-психологічний клімат у колективі відповідно до сучасних вимог-20%; створюють освітнє середовище, що забезпечує комфортні та безпечні умови життєдіяльності студентів та педагогів-60%.

На думку майже всіх учасників експерименту мета здоров'язберігаючих освітніх технологій полягає у створенні безпечних умов життєдіяльності НЗ.

Виявлене свідчить про те, що специфіка управлінської праці керівника потребує не лише особливих особистісних практичних умінь, а і необхідну команду педагогів, які вміють впроваджувати, розробляти інтегровані навчальні курси, програми та не бояться впроваджувати щось нове навіть через помилки. Реалізація цих завдань є досить складним процесом, який не завжди призводить до бажаного результату. Це зумовлено, перш за, все тим, що в нашій державі не виражена достатньою мірою позитивна мотивація до здоров'я і здорового способу життя. При цьому цінність здоров'я у суспільстві не займає перших позицій в ієрархії людських потреб. На нашу ж думку, головною потребою сьогодення є питання збереження здоров'я громадян. Отже, головне завдання керівника НЗ це – забезпечення збереження здоров'я усіх учасників навчально-виховного процесу.

Для того, щоб з'ясувати чим є здоров'я для сучасної молоді і чи дотримуються студенти правил здорового способу життя, нами була розроблена анкета та проведено анкетування. В анкетуванні «Спосіб життя сучасного студента» взяли участь 80 першокурсників, середній вік яких 15,5 років, це студенти Бердичівського медичного коледжу Житомирської області та студенти природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету ім.

Короленкаякі вступили до ВНЗ у 2013-2014 навчальному році. Хочемо зазначити, що анкетування проводилось у вересні місяці, одразу після вступу студентів до навчального закладу. Анкета містила 30 питань. Відповіді на найбільш значущі питання, ми пропонуємо Вашій увазі.

Більшість студентів вважають, що здоровий спосіб життя - це здорове харчування, заняття спортом, дотримання режиму дня, дотримання правил особистої гігієни. Більша половина першокурсників впевнені у тому, що піклуються про своє здоров'я (рис.1.2)

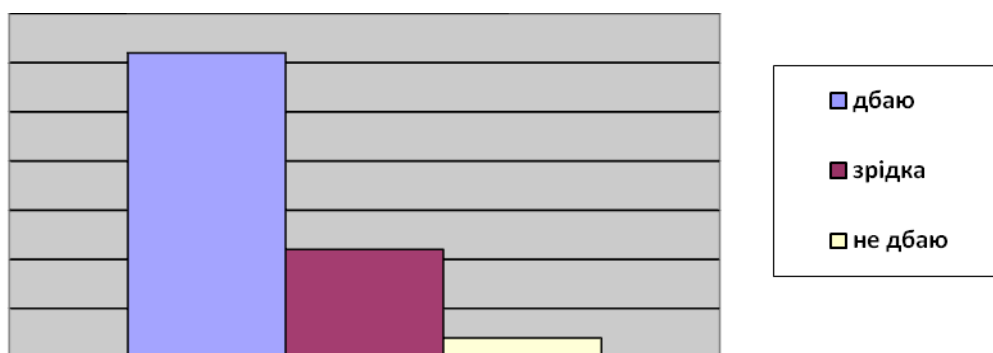

Рис. 1.2. Піклування респондентів про здоров'я

На думку студентів, вони правильно харчуються, займаються спортом, роблять ранкову гімнастику, дотримуються режиму дня таповноцінного сну, контролюють свої емоції. Але із подальшого вивчення анкети добре видно, що студенти виділяють для сну недостатньо часу. Середня тривалість сну здорового підлітка у віці 15-16 років має становити 7-8 годин на добу. Серед наших студентів цього дотримується лише невелика кількість. Необхідно зазначити, що 86% студентів проводять за комп'ютером в середньому по 4 години в день, а це, на нашу думку, є значною втратою часу на сон, харчування та заняття спортом. Важливим пунктом нашого дослідження є харчування, тут взагалі впливає, що 90% наших студентів повноцінно харчується лише один раз на день і обходяться без сніданків та обідів. Неправильне

харчування, в кінцевому підсумку, проявляється підвищеною стомлюваністю, зниженням працездатності і успішності студентів. На питання анкети «Ви палите?» - 92% анкетованих студентів відзначили, що не палять, але 8% відповіли стверджувально, хоч в анкеті взяли участь підлітки і більшість з них дівчата (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Рівень паління студентами

Також потрібно зазначити, що в ВНЗ студенти приходять з дому, де знаходились під пильним контролем з боку сім'ї, а з початком навчання вони отримують самостійність. Більшість з них залишається на одинці з однолітками, тому вплив на студента може бути різним, як позитивним так і негативним. Тому керівництву навчальним закладом потрібно розуміти, що під впливом різного роду стресів пов'язаних із переїздом, зміною НЗ, зміною викладачів може погіршитись стійкість студента до шкідливих звичок.

Саме через це з цими студентами необхідно проводити профілактичну роботу про шкоду такої згубної звички для молоді - як паління. На жаль, більшість наших студентів уже спробували спиртні напої (рис.1.4).

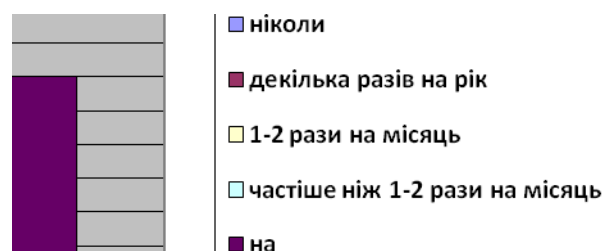

Рис. 1.4. Вживання алкоголю студентами

Велике занепокоєння викликає те, що 3 студентів відповіли стверджувально на питання про вживання токсичних та наркотичних речовин. Хотілося б відзначити, що здоровий спосіб життя неможливо уявити без викорінення таких шкідливих звичок як куріння, вживання спиртних напоїв та наркотичних речовин. Але хочемо відзначити те, що на запитання «Чи хотіли б Ви у майбутньому вести здоровий спосіб життя?» 100% студентів відповіли так, що це є вкрай важливим. Ми розуміємо, що одного бажання мало, але є надія залучити всіх охочих до процесу розуміння важливості та цінності здоров'я.

На сьогоднішній день практично кожна людина, що живе в країнах технічного прогресу, має масу справ і обов'язків. Часом не вистачає часу навіть на свої справи. В результаті, з горою дріб'язкових технічних проблем людина просто забуває головні істини і цілі, заплутується, забуває про своє здоров'я. Тому треба обов'язково продумувати свої життєві завдання і цілі, щоб виділити тим самим час для зміцнення свого здоров'я. Також хочемо звернути Вашу увагу на те, що на питання «Від кого ви хотіли б дізнатися якомога більше про здоровий спосіб життя?» студенти відзначили медпрацівників, батьків, в меншій мірі викладачів, літературу та ЗМІ (рис.1.5).

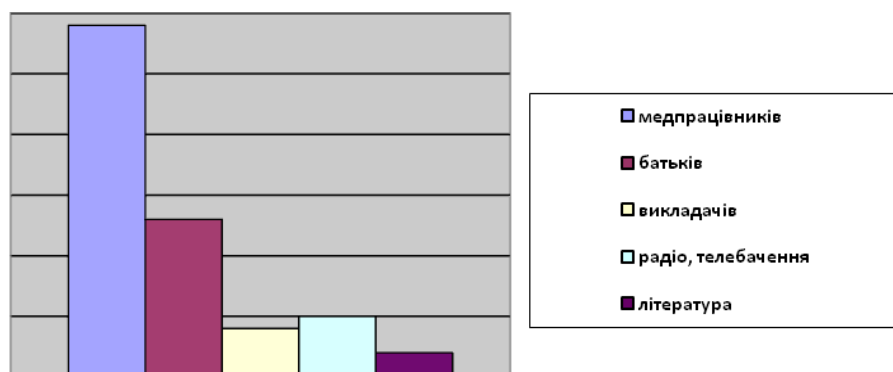

Рис. 1.5. Рейтинг джерела знань про ЗСБ

Узагальнюючи отримані в результаті констатувального експерименту дані, можна зробити висновок про те, що більшість керівників НЗ розуміють необхідність використання здоров'язберігаючих технологій на практиці. Однак вони не мають відповідних знань щодо здоров'язберігаючих управлінських технологій. Проаналізувавши анкетування студентів, ми робимо висновок про те, що знань у студентів про здоровий спосіб життя дуже мало, використати їх у майбутньому вони не в змозі, передати їх іще комусь тим більше. З огляду на це ми пропонуємо керівникам Бердичівського медичного коледжу та Полтавського національного педагогічного університету використати розроблену нами програму по управлінню навчальними закладами на засадах здоров'язберігаючих технологій. Адже загально відомим є те, що саме майбутні педагоги, вчителі, медики у своїй подальшій діяльності на засадах здоров'язбереження принесуть найбільше користі людям.

Висновки допершого розділу

На основі аналізу наукових джерел та проведених досліджень ми зробили висновок про те, що на сьогоднішній день погляди багатьох науковців не співпадають та не набувають одноголосної думки стосовно

визначення "здоров'язбереження", шляхів та умов його впровадження в освітній процес. Особливо гострим це питання є для керівників НЗ, яким і належить стати безпосередніми учасниками реалізації ідей пропаганди здорового способу життя і здоров'язбереження в майбутньому. У результаті проведеного аналізу літератури, ми визначили основні принципи здоров'язберігаючих технологій, відмітили їх виняткову важливість у формуванні здорової нації. У зазначеному контексті сформулювали власне визначення управління НЗ на засадах здоров'язберігаючих технологій. Проте варто відмітити, що досі не існує чітких шляхів, організаційних і педагогічних умов упровадження цих самих технологій в сучасний навчально-педагогічний процес. Серед напрямків подальших наукових пошуків виокремимо проблему визначення конкретних організаційно-педагогічних умов, спрямованих на здоров'язбереження студентів.

Проведений теоретичний аналіз дав змогу виділити основні фактори, які заважають популяризації здорового способу життя серед студентів. До основних факторів можна віднести такі:

- підвищений рівень стресогенності навчально-виховного процесу. Зокрема, в деяких випадках режим екзаменаційних сесій сприяє виникненню негативних психоемоційних станів, в яких психіка студентів не витримує емоційних та психофізичних навантажень;
- пасивно-споживацька спрямованість молодшої людини. Пасивний споживач не здатний або не схильний до активно-здорового способу життя, спортивних досягнень та здорового раціону. Тому він часто підпадає під вплив середовища, де цінності здорового способу життя непопулярні;
- байдужість деяких керівників закладів освіти до здоров'я молоді. Останні 10-20 років у нашому суспільстві спостерігається

зниження чутливості до чужих проблем і страждань, до всього кола переживань і емоцій, які стосуються не нас, а когось іншого. Байдужість до людей, яку іноді демонструють адміністративні лідери і яка стає взірцем для наслідування — всі ці сумні морально-психологічні явища накладають відбиток на всі соціальні процеси, у тому числі й виховання молоді;

- соціально-психологічні особливості певних прошарків молоді, для яких характерний інфантилізм. Відповідно, їхні моральні принципи бувають іноді хиткими та нестабільними.

Завдяки дослідженню даної проблеми також з'ясовано, що якісне управління у ВНЗ залежить саме від керівника адже саме від нього залежить яким буде заклад яким він керує, який педагогічний колектив буде його оточувати.

ВИСНОВКИ

В останні роки активізувалась увага до здорового способу життя студентів, це пов'язано із заклопотаністю суспільства з приводу здоров'я фахівців, що випускаються вищою школою, росту захворюваності в процесі професійної підготовки, наступним зниженням працездатності. Необхідно чітко представляти. Що не існує здорового способу життя як особливої форми життєдіяльності поза способом життя в цілому.

Саме тому у дипломному магістерському дослідженні наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення проблеми управління навчально-виховним процесом на засадах здоров'язберігаючих технологій у ВНЗ.

У теоретичній частині нашого дослідження ми:

1. Здійснили теоретичний аналіз здоров'язберігаючих технологій в управлінні навчально-виховним процесом у закладах освіти.
2. Проаналізували наукові аспекти управління навчально-виховним процесом у закладах освіти на засадах здоров'язберігаючих технологій.

У зазначеному контексті нами також було представлено власне визначення управління ВНЗ на засадах здоров'язберігаючих технологій, цей вид управління розглядається нами як такий, що сприяє створенню безпечних умов для перебування, навчання та праці у НЗ.

3. На основі проведеного констатувального експерименту дослідили сучасний стан управління навчально-виховним процесом у закладах освіти на засадах здоров'язберігаючих технологій, ми визначили причини, що стримують та перешкоджають використанню здоров'язберігаючих технологій у НЗ, розставили за рангом значущості основні фактори, через які гальмується розвиток здоров'язберігаючих

технологій, визначили що на думку майже всіх учасників експерименту мета здоров'язберігаючих освітніх технологій полягає у створенні безпечних умов життєдіяльності НЗ.

У практичній частині дослідження ми: науково обґрунтувати, розробили та впровадили програму з управління навчально-виховним процесом у ВНЗ на засадах здоров'язберігаючих технологій. На основі теоретичного аналізу нами запропоновано алгоритм упровадження програми з управління навчально-виховним процесом НЗ на практиці. Сформулювали та надали рекомендації керівникам ВНЗ щодо застосування здоров'язберігаючих технологій в управлінні навчально-виховним процесом.

Отже, в управлінні навчально-виховним процесом ВНЗ на засадах здоров'язберігаючих технологій дуже важливими є координація освітньо-виховних і державних зусиль на здійснення інформаційно-пропагандистських та організаційних заходів, спрямованих на формування фізично і психічно здорової особистості студента із активною та продуктивною життєвою позицією.

Виховання у стінах ВНЗ особистості із розвиненою волею, високою рефлексивністю і активністю є однією з найважливіших психологічних передумов розповсюдження цінностей здорового способу життя серед студентської молоді.

Таким чином, перехід до діяльності по впровадженню здоров'язберігаючих технологій в навчально-виховний процес є процесом клопітким та довготривалим. А відстеження певних результатів роботи вжесьогодні дозволяє коригувати навчально-виховний процес у відповідності до вимог часу, тому діяльність колективу по впровадженню програми управління ВНЗ на

засадах здоров'язберігаючих технологій сприяла зміні системи роботівського педагогічного колективу.

Звичайно, вирішення проблеми збереження здоров'я підлітків потребує спільної уваги всіх зацікавлених у цьому: педагогів, медиків, батьків, представників громадськості. Однак особливе місце та відповідальність в оздоровчій діяльності відводиться освітній системі, яка повинна й має всі можливості для того, щоб зробити освітній процес здоров'язберігаючим, і в цьому випадку мова йде вже не просто про стан здоров'я сучасних студентів, а про майбутнє України.

Отже, поставлені завдання в дипломній магістерській роботі та досягнення мети ми вважаємо виконаними. Але виконана робота не вичерпує всіх проблем управління розвитком ЗНЗ, а тому може знайти свою подальшу реалізацію при написанні дисертації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми управління закладами освіти: Збірник матеріалів / Упор. Л. Келембет, О. Нижник, Г. Пониполяк. – Івано-Франківськ: ІППО, 2002. – 392 с.
2. Амосов М.М. Здоров'я / М.М. Амосов. – [2-е видання, виправлене.]. – К.: ТОВ "ДСГ Лтд", 2005. – 120 с.
3. Ахмерова Г.С. Характеристика гигиенических навыков студентов в процес се ученого курса по формированию здоровья / Г.С.Ахмерова, А.А. Курмаева, И.М.Левина // Гигиена и санитария. – 1996. – № 1. – С. 44-47.
4. Ахутина Т.В. Здоровьесберегающие технологии обучения: индивидуально-ориентированный подход .. Школа здоровья. - 2000. - Т. 7.- № 2. - С. 21-27
5. Бабич В.І. Культура здоров'я як складова частина професійної підготовки майбутніх вчителів освітньої галузі "Фізична культура і здоров'я"/ В.І. Бабич // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2004. –№ 1. – С.134-139.
6. Безугла Л.І. Впровадження самостійної роботи з формування культури здоров'я студентів ВНЗ у контексті Болонського процесу / Л. І. Безугла // Теорія та методика фіз. виховання. – Харків: ТОВ "ОВС", 2007. – № 3. – С. 3-5.
7. Белікова Н.О. Термінологія напряму підготовки "Здоров'я людини": [навч. посібник] / Н.О.Белікова, Л.П. Сущенко. – К.:ТОВ"Козарі", 2009. –182с.

8. Бобрицька В.І. Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Бобрицька Валентина Іванівна. – К., 2006 – 480 с.
9. Буренко В.М. Андроґогічний підхід до професійної підготовки вчителя гуманітарного профілю: Автореферат дис. канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – К., 2005. 21с.
10. Благодійний фонд "Аванте". [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.coolreferat.com/>
11. Благодійний фонд "Анти-СНІД". [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.who.int/ru/>
12. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі / О. Ващенко, С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – №8. – С.1-6.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ "Перун", 2004. – 1440 с.
14. Видюк А.П. Формирование культуры здоровья в образовательных программах: матеріали всеукр. наук.-метод. конференції ["Здоров'я та освіта: проблеми та перспективи"] / Гол. ред. А.Г. Рибковський / А. П. Видюк, Е.А. Демьяненко, Я.В. Белогурова. – Донецьк: ДонДУ, 2000. – С. 18-20.
15. Вознюк Т.Г. Менеджмент навчально-виховного процесу. – К.: Здоров'я, 2002. – 128с.

16 Волкова І. В., Марінушкіна О. Є., Покроєва Л. Д., Рябова З. В. Становлення шкіл сприяння здоров'ю. – Харків: ХОНМІБО, 2007. – 40с.

17 Волкова І. Здоров'я школярів – взаємодія лікарів, педагогів, психологів / І. Волкова // Практика управління закладом освіти. – 2009. – № 12. – С. 5.

18 Волочаєва Л.А. Організація роботи над проблемною темою : метод. рек. // Школа: інформ.-метод. журн. - К.: Шк. світ, 2014. - N 2. - С. 52-57

19 Все про дітей для батьків: статті, поради про виховання, здоров'я, розвиток і догляд за дитиною. Закаливание.ру. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://zakalivanie.ru/>

20 Всесвітня організація охорони здоров'я. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://www.aidsalliance.org.ua/>

21 Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://uhrn.civicua.org>

22 Григор'єв, В. Й. Здоровий спосіб життя: досвід філософсько-методологічного аналізу // Практична філософія. - 2009. - № 1. - С. 174-180.

23 Гримблат С.О. Здоровьесберегающиетехнологии в подготовкеспециалистов: [учебно-методическоепособие] / С. О. Гримблат, В. П. Зайцев, С. И. Крамской. – Харьков: Коллегиум, 2005. – 184 с.

24 Денисенко Н.Ф. Освітній процес має бути здоров'язберезувальним //Дошкільне виховання .- 2007.-№7.- С.8-10.

25 Денисенко, Н. Формування здорового способу життя учнів шкіл-інтернатів : (теоретичний аспект) // Дефектологія. - 2008. - № 1. - С. 22-25.

26 Диканова Е. Г. Культура здоров'я в освітньому просторі / Е. Г. Диканова. – Волгоград: Перемена, 2003. – 99 с.

27 Долинський Б.Т. Підготовка майбутніх учителів до застосування здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі початкової школи / Б.Т. Долинський // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського (спеціальний випуск). “Сучасні технології в навчанні і вихованні у вищій школі”: зб. наук. пр. –2009. – Ч.1. – С. 96-103.

28 Дубогай О.Д. Фізкультура як складова здоров'я та успішного навчання дитини /О.Д. Дубогай. – К.: Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006.–128 с.

29 Єрохіна І.А. Здоров'єсберегаючі технології в профілактиці наркозалежності підлітків: дис.. канд. пед. наук: 13.00.02 . І.А.Єрохіна. - Тамбов, 2005. - 272 с.

30 Єжова, О. О. Здоровий спосіб життя : навчальний посібник для студентів професійно-технічних навчальних закладів. - Суми : Університетська книга, 2010. - 126 с.

31 Єжова О.О. Педагогічні фактори і умови формування ціннісного ставлення до здоров'я // Педагогічні науки .- Вип.14.-С.159-164.

32 Журнал для дбайливих батьків. Про фізичний розвиток дітей, можливості сучасної медицини, взаємини батьків, дітей і вчителів, про дозвілля і здоровий спосіб життя. Моиродители. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.moi-roditeli.ru/>

- 33 Завидівська Н.Н. Професійно-прикладні основи формування здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів економічного профілю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Н. Н. Завидівська. – К., 2002. – 20 с.
- 34 Загартовування дітей та дорослих. Здоровий спосіб життя. Здоров'єшкольника. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.za-partoi.ru/>
- 35 Зайцев В.П.
Формирование оздоровительной культуры студентов в специальном учебном отделе: [монография] / В.П. Зайцев, С.И. Крамской. – Белгород: Бел ГТАСМ, 2003. – 232 с.
- 36 Здоров'язбережні технології : здоров'язбережна організація навчального процесу // Завуч. - 2012. - Трав. (№ 9). - С. 27-30.
- 37 Здоров'язберігаючі технології у школі. Частина 4. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.coolreferat.com/>
- 38 Зысманов Б.М. Педагогические условия формирования здорового образа жизни студентов в образовательном процессе вуза: дисс. канд. пед. наук: 13.00.01, 13.00.08 / Зысманов Борис Михайлович. – Смоленск, 2006. – 154 с.
- 39 Карасева Т.В.
Современные аспекты реализации здоровьесберегающих технологий / Т.В. Карасева // Начальная школа. – 2005. – № 11. – С.75-78.
- 40 Климова В.И. Человек и его здоровье / В.И. Климова. – М.: Знание, 1985. – 192 с.

41 Коаліція громадських організацій та ініціатив за вільну від тютюнового диму Україну. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://www.aids.ua/indcx.html>

42 Ковалько В.И. Здоровьесберегающие технологии: школьник и компьютер: 1-4 классы . В.И.Ковалько. - М: ВАКО, 2007. - 304 с.

43 Коржова М.Е.
Здоровьесберегающая технология осуществления образования в учреждениях среднего профессионального образования: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Общая педагогика”, 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / М.Е.Коржова. – Челябинск, 2007. – 22 с.

44 Куделина О.В. Формирование культуры здоровья студентов в образовательном процессе среднего профессионального учебного заведения: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования”; 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / О.В. Куделина. – Смоленск, 2008. – 20 с.

45 Кучма В.Р. Концепция «Общие подходы к формированию гигиенических требований к условиям реализации основных общеобразовательных программ» . В.Р.Кучма, М.И.Степанова .. Проект «Разработка компонентов стандарта общего образования второго поколения»: Разработка гигиенических требований к условиям реализации основных общеобразовательных программ. - М., 2006.- 56 с.

46 Лаврова Л. В. Здоров'я через освіту як один із пріоритетних напрямків розвитку освіти / Л. В. Лаврова // Освіта і здоров'я: формування здоров'я дітей, підлітків та молоді в умовах навчального

закладу: матеріали 111 Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю, 25-26 березня, 2010 рік. – Суми: СОІППО, 2010. – С.91-94.

47 Лебедченко С.Ю. Формирование культуры здоров'я будущего учителя в процессе профессиональной подготовки: дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Лебедченко Светлана Юрьевна. – Волгоград, 2000. – 270 с.

48 Митяева А.М. Здоровьесберегающие педагогические технологии: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений . А.М.Митяева. - М.: Издательский центр «Академия», 2008. - 192 с.

49 Мазепа Х.П. Організація та проведення виховної роботи у вищих навчальних медичних закладах I-II рівнів акредитації: Методичний посібник. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. -152с.

50 Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника / О. І. Мармаза. - Харків. - Основа, 2007. - 448 с.

51 Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – [Пер. с англ. Гутман Т., Мухин Н.]. – [3-е изд.]. –СПб.: Питер, 2003. – 352 с.

52 Метафонова О.И. Подготовка педагогов в системе повышения квалификации к осуществлению здоровьесберегающей деятельности в образовательных учреждениях / О.И. Матафонова: Автореферат дис. канд. пед. наук: 13.00.08.- теория и методика профессионального образования .-Чита, 2008.-25с.

53 Міжнародний альянс з ВІЛ/СНІД. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://www.antiaids.org/ru>

54 Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. 2002. - № 347.

55 Науменко Ю.В. Комплексное формирование социокультурного феномена «здоровье» у

подростков в общеобразовательной школе: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 . Ю.В.Науменко. - Москва, 2009. - 43 с.

56 Ніколаєнко Л.Т. Андрагогічний підхід до навчання педагогів у системі післядипломної освіти //Стан і перспективи апробації шкільної навчальної літератури : матеріали Всеукр. Наук.-метод. Конф.-Кіровоград:КОІППО ім.В. Сухомлинського, 2009.- С.284-287.

57 Організація навчально-виховної роботи в дошкільному закладі. Конспекти уроків з валеології. Все о детях. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://www.vseodetyah.com/>

58 Освітні технології: Навчально-методичний посібник / О.М.Пехота,

59 Освітній менеджмент. Навч. посіб. / За ред.. Л. Даниленко.– К.: Шкільний світ, 2003.

60 Пикельная В.С. Теория и методика моделирования управленческой деятельности (школоведческий аспект): Дис. ... док. пед. наук: 13.00.01 / Криворожский пед. институт. – К., 1993. – 374 с.

61 Ренькас Б. М. Особливості управління ЗНЗ в умовах профільного навчання за. Автореферат канд. дис, Київ, 2011.

62 Рихтер О.В. Формирование культуры здорового образа жизни воспитанников учреждений дополнительного образования в процессе физкультурно-оздоровительной деятельности: дисс. канд. пед. наук: 13.00.01 / Рихтер Ольга Викторовна. – Ставрополь, 2003. – 221 с.

63 Рожнова Т. Є. Управління професійно-технічним навчальним закладом на засадах інноваційних технологій: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / Тетяна Євгенівна Рожнова. – К., 2012. – 285 с.

64 Сайт для батьків про здоров'я та фізичне виховання дітей. Валеологія. Дошкільник. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://doshkolnik.org/>

65 Сериков С.Г. Обеспечение паритета образованности и здоров'я учащихся в теории и практике образования: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / 13.00.04 / Сериков Сергей Геннадьевич. – Челябинск, 2002. – 385 с.

66 Сериков Г.Н. Здоровьесбережение в гуманном образовании / Г.Н. Сериков. – Екатеринбург; Челябинск, 1999. – 242 с.

67 Сергієнко В. Запровадження в навчальний процес моделі Школи культури здоров'я / В. Сергієнко // Практика управління закладом освіти. – 2009. – № 12. – С. 23.

68 Сімейна мережа "Мої батьки" — це корисна інформація про фізичний розвиток і здоров'я дітей від народження до підліткового віку та проблеми спілкування в колі сім'ї. Спорт и семья. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.sportfamily.ru/>

69 Скумин В.А. Культура здоровья – фундаментальная наука о человеке / В.А.Скумин. – Новочеркасск: ТЕРОС, 1995. – 132 с.

70 Смирнов Н.К. Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе / Н.К.Смирнов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М.: АРКТИ, 2006. – 320 с.

71 Соловьев Г.М. Здоровый образ жизни: научно-теоретические и методические основы: Учебное пособие . Г.М.Соловьев. - Часть 1.- Ставрополь: Изд-во СГУ, 2001.-180 с.

72 Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: К.І.С., 2003. – 207 с.

73 Тимушкин А.В. Физическая культура и здоровье: [учебное пособие] / А.В.Тимушкин, Н.Н.Чесноков, С.С.Чернов. – М.: СпортАкадемПресс, 2003. – 139 с.

74 Тихомирова Л.Ф. Теоретико-методические основы здоровьесберегающей педагогики: дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. - Ярославль, 2004. - 339 с.

75 Трещева О.Л. Формирование культуры здоров'я личности в образовательной системе физического воспитания: дис. доктора пед. наук: 13.00.04 / Трещева Ольга Львовна. – Омск, 2003. – 466 с.

76 Український національний портал з питань ВІЛ/СНІДу, наркоманії та сексуального здоров'я. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.aidsalliance.kiev.ua/>

77 Український національний портал з питань ВІЛ/СНІДу, наркоманії та сексуального здоров'я. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.aidsalliance.kiev.ua/>

78 Українсько-канадський проект "Молодь за здоров'я-2". [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.adic-ukraine.narod.ru/coalition/>

79 Фуллан М. Сили змін: вимірювання глибини освітніх реформ. – Львів: Літопис, 2000.

80 Хміль Ф. І. Менеджмент: підручник.-К.: Вища шк., 1995.- 351с.

81 Хриков Є. Управління навчальним закладом: навчальний посібник / Є. Хриков. – К.: Знання, 2006. – 365 с.

82 Хриков Є.Н. Методологічна функція законів та закономірностей педагогічної науки у історико-педагогічних дослідженнях / Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 40. – Херсон: ХДУ, 2005. – С. 37-42.

83 Фізичний розвиток і здоров'я дітей різного віку. Корисні матеріали для здоров'я всієї родини. Фонд допомоги і розвитку дітям Чорнобиля. . [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://www.ccrdf.org/ua/>

84 Фонд Допомоги і Розвитку Дітям Чорнобиля — це гуманітарна організація, створена з метою захисту та збереження життя та здоров'я дітей, які постраждали під найстрашнішої в світі екологічної катастрофи. . [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://www.mzz.com.ua>

85 Фонд Допомоги і Розвитку Дітям Чорнобиля — це гуманітарна організація, створена з метою захисту та збереження життя та здоров'я дітей, які постраждали під найстрашнішої в світі екологічної катастрофи. . [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://www.mzz.com.ua>